

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ПВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Стовпець Олександр Васильович

УДК 130.2 + 347.211(316.74) : 001.9 + 141.3

ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЇ Й ПОСТМОДЕРНУ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ РАКУРС

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Борінштейн Євген Русланович,
завідувач кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної діяльності,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського».

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Ільїн Володимир Васильович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки;

доктор філософських наук, доцент
Скловський Ігор Зіновійович,
Кіровоградський національний
технічний університет,
професор кафедри суспільних наук,
інформаційної та архівної справи;

доктор філософських наук, професор
Надібська Оксана Ярославівна,
Одеський державний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін.

Захист дисертації відбудеться о 10:00 год. «11» липня 2017 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 74.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «09» червня 2017 року.

Автореферат розміщено на сайті <http://www.pdpu.edu.ua>.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Балашенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність даного дослідження обумовлено суперечливим характером соціальних відносин навколо інтелектуальної власності. Так, з одного боку, в постіндустріальну епоху спостерігається зростання цінності інформації й, відповідно, підвищується вартість інтелектуальної власності. Водночас, попри колосальне значення даного різновиду власності для подальшої стимуляції інновацій, висловлюються серйозні сумніви щодо адекватності оцінок категорії «інтелектуальна власність» в сучасних соціокультурних реаліях.

Окреслена контроверсійна ситуація має конфліктогенний характер. Прибічники глобальних проєктів популяризації знань та свободи інформаційного обміну стверджують, що в постмодерному контексті в інтелектуальної власності взагалі немає достатнього обґрунтування. Не принижуючи значення інтелектуальної власності в епоху інформації, все ж варто визнати очевидним і той факт, що ситуація постмодерну вносить свої корективи в розуміння інтелектуальної власності як феномену і як соціального інституту. Ці корективи, звісно ж, потребують філософського осмислення.

Актуальності зазначеній проблематиці додає ще й та ситуація, що в більшості випадків предмет дослідження інтелектуальної власності завужується розумінням її або виключно як правового інституту, або як економічної категорії. І хоча сам феномен інтелектуальної власності неодноразово ставав об'єктом наукової уваги філософів, соціологів, юристів, економістів, проте до сьогодні поки що відсутнє фундаментальне соціально-філософське дослідження інтелектуальної власності в якості соціального інституту в постмодерних перспективах.

Тому, не заперечуючи цінності всіх існуючих на сьогодні філософських пошуків стосовно феноменів інтелектуальної власності, інформації, постмодерну та інших пов'язаних явищ, в рамках даного дисертаційного дослідження здійснено спробу синтезувати власне бачення основних протиріч у функціонуванні соціального інституту інтелектуальної власності, а також можливих шляхів їхнього розв'язання. Отже, **науковою проблемою** постають особливості розвитку та суперечливі зміни у царині інтелектуальної власності, що породжують певні протиріччя в житті інформаційно-залежного суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконане в рамках планової наукової теми кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» – «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (державна реєстрація теми № 011U010462), одним з виконавців якої є дисертант. Тема дослідження затверджена протоколом № 1 від 30.08.2016 р.

Мета роботи полягає у переосмисленні нинішнього статусу інтелектуальної власності як соціального інституту та аналізі потенціалу його впливу на розвиток інформаційно-залежного суспільства, з урахуванням постмодерних тенденцій.

Досягненню поставленої мети сприятиме поетапна реалізація наступних **завдань**:

- з'ясувати онтологічні засади інтелектуальної власності;
- вивчити проблематику співвідношення інформації, знань та інтелектуальної власності;
- розробити соціально-філософську типологію інтелектуальної власності;
- простежити культурну генезу інтелектуальної власності на шляху її перетворення з сукупності розрізнених відносин у цілісний соціальний інститут;
- визначити можливі підстави для обґрунтування буття інституту інтелектуальної власності в реаліях глобалізації культури;
- зрозуміти статус інтелектуальної власності у відкритому суспільстві;
- проаналізувати специфіку інтелектуальної діяльності в умовах NBIC-конвергенції;
- переосмислити проблему інновації в соціокультурному розумінні та з огляду на дослідження проблематики інтелектуальної власності;
- розглянути соціально-філософські аспекти розвитку права інтелектуальної власності в епоху Інтернету;
- окреслити ключові точки перетину сфер «інформаційної сили», суспільної моралі, публічної та масової інформації у їхній взаємодії між собою й з інститутом інтелектуальної власності;
- позначити загальні тенденції впливу культурних парадигм «премодерн», «модерн», «постмодерн» на розвиток інституту інтелектуальної власності;
- осмислити перспективи розвитку інтелектуальної власності у постмодерну епоху;
- дослідити соціально-філософські аспекти творчості як ключового джерела у виникненні постмодерної інтелектуальної власності;
- здійснити аналіз діалектичної природи «копірайту» в житті сучасного інформаційно-залежного суспільства;
- виокремити головні суперечності у розвитку «копірайту» в Україні та світі;
- висвітлити найістотніші протиріччя сучасної антиконтрафактної політики.

Об'єктом дослідження є інститут інтелектуальної власності як цілісний комплекс різноманітних соціальних відносин – культурних, економічних, юридичних, етичних, ідеологічних.

Предметом дослідження виступає специфіка функціонування, розвитку і трансформації інституту інтелектуальної власності в сучасних реаліях епохи інформації й постмодерну.

Методологічна база дослідження. Враховуючи багатоплановість поставленої проблеми, у дисертаційному дослідженні використано широкий спектр наукових методів та підходів. Серед основних методів – історико-філософський, структурного аналізу, дедуктивний, порівняльно-правовий, юридико-догматичний, діалектичний.

Зокрема, застосування історико-філософського методу дало змогу простежити поворотні моменти в культурогенезі інтелектуальної власності. В результаті було виокремлено ключові історичні передумови, реалізація яких на певному етапі створила необхідний потенціал для якісної зміни інтелектуально-правових відносин, тобто для інституціалізації.

Метод структурного аналізу дозволив здійснити репрезентацію інституту інтелектуальної власності в якості соціокультурної підсистеми, представленої сукупністю соціальних субінститутів (в рамках інтелектуальної власності), включаючи сфери «копірайту», промислової (патентної) власності, засоби індивідуалізації товарів та послуг, тощо.

Застосування дедуктивного методу сприяло вивченню онтологічних засад інтелектуальної власності, оскільки даний метод передбачав спочатку проведення дослідження феномену власності як такої, із поступовим переходом від загального до конкретного, від власності у широкому екзистенційному спектрі до власності інтелектуальної.

Прийоми аналізу і синтезу використовувалися впродовж усього дослідження для вивчення природи інтелектуальної власності та особливостей її розвитку в умовах стрімкого підвищення ролі інформації, для фіксації нових ознак у царині інтелектуально-правових відносин в умовах формування постмодерного тренду, для переосмислення проблематики «копірайту» та інших пов'язаних питань.

Порівняльно-правовий метод одержав широке застосування під час дослідження сутнісних відмінностей між різними видами інновацій – науковими відкриттями, винаходами, корисними моделями, промисловими зразками, тощо. Відмінності ці найбільш вдало артикульовані в законодавстві про інтелектуальну власність, що й зумовило звернення до відповідних нормативних джерел в процесі нашого соціально-філософського дослідження різних об'єктів права інтелектуальної власності.

Юридико-догматичний метод було застосовано при здійсненні характеристики виокремлених нами «апріорної» та «апостеріорної» різновидів інтелектуальної власності, щоб позначити принципову відмінність у механізмі виникнення виключних прав стосовно зазначених різновидів. Адже застосування юридико-догматичного методу пов'язане зі зверненням до аналізу ознак (визначених на законодавчому рівні) стосовно окремих об'єктів інтелектуальної власності.

Діалектичний метод у дослідженні інституту інтелектуальної власності застосовано повсюдно. Однак особливу роль цей метод відіграє у вивченні суперечливої природи «копірайту». Сама специфіка інтелектуальної власності, її дуальна природа закладає передумови до широкого застосування діалектичного методу в даній дисертаційній роботі.

Також у дослідженні застосовуються наступні підходи: соціокультурний, інституційний, структурно-функціональний, синергетичний, системний.

Соціокультурний підхід до аналізу окремих аспектів досліджуваної в дисертації наукової проблеми найбільш органічно було реалізовано в процесі осмислення трансформацій інституту інтелектуальної власності на зламі культурних парадигм «премодерн» – «модерн» – «постмодерн».

Інституційний підхід у дослідженні інтелектуальної власності має особливе значення для вирішення поставленої наукової проблеми, адже його застосування дозволило подивитися на феномен інтелектуальної власності з позицій інституціоналізму. Зокрема, відносини в інтелектуально-творчій царині розглядалися з урахуванням таких ключових для інституціоналізму факторів: наявність певної групи осіб, котрі поділяють спільні етичні, правові, світоглядні цінності, і на яку покладається підтримання належного функціонування інституту інтелектуальної власності (включаючи компетенцію щодо застосування легальних стимулюючих та репресивних інструментів, з метою забезпечення інституційного порядку); наявність системи установ і матеріальних засобів, котрі дозволяють уповноваженим індивідам виконувати відповідні регулятивні й охоронні функції; встановлення ієрархії соціальних ролей, зв'язків і відносин, що є важливими для даної сфери життя суспільства; використання певних організаційних і нормативних форм, які сприяють нормальному функціонуванню інституту інтелектуальної власності, в тому числі наділяють даний інститут ознакою легітимності (за допомогою ціннісно-ідеологічної, правової та соціально-групової легітимації).

Застосування структурно-функціонального підходу уможливило визначення основних соціальних функцій, які виконує інститут інтелектуальної власності в сучасному суспільстві. Віддзеркалення цих функцій знайшло місце у підрозділі, що присвячений з'ясуванню статусу інтелектуальної власності у відкритому інформаційно-залежному суспільстві.

Синергетичний підхід допоміг у здійсненні аналізу феноменів NBIC-конвергенції, Ні-Нуме та інших, що позначаються на специфіці інтелектуальної діяльності в нинішніх соціокультурних умовах. Дослідження проблематики співвідношення інформації, знань та інтелектуальної власності також тяжіє до застосування синергетичного підходу.

Системний підхід послужив методологічною основою для осмислення і фундаментального аналізу інтелектуальної власності в якості цілісного соціального інституту. Його особливе значення для даного дисертаційного дослідження обумовлюється тим, що в дисертації було здійснено спробу подолання фрагментарності у вивченні такого складного соціокультурного явища, як інтелектуальна власність. Беручи до уваги її амбівалентність, гетерогенність, поліморфність, багатогранність та суперечливість, застосування системного підходу було продиктоване необхідністю реалізації принципів міждисциплінарності й повноти у дослідженні інституту інтелектуальної власності.

Методологічним підґрунтям даного дослідження можна вважати ідеї та концепції, викладені в роботах українських і зарубіжних дослідників. Так, якщо

вести мову про окремі аспекти аналізу проблеми інтелектуальної власності, то для нашого дослідження можна вважати корисними, насамперед, праці В. Базилевича і В. Ільїна, Є. Андроса, Ю. Бакуліної, Д. Барлоу, Д. Бойла, А. Безмолитвенного, І. Валлерстайна, В. Кушерець, Л. Лессіга, К. Мея, Н. Оконської, А. Орехова, В. Петрушенко, О. Підопригори, О. Святоцького та інших. Крім того, методологічно цінними для даного дослідження є роботи вчених, які займалися аналізом різних аспектів соціокультурних трансформацій в сучасному українському суспільстві, зокрема, Є. Борінштейна, В. Воронкової, А. Добролюбського, Ю. Добролюбської, Е. Гансової, Н. Гедікової, О. Долженкова, О. Лісеєнко, І. Мисик, О. Надибської, М. Пальчинської, В. Плавича, В. Попкова, О. Пунченко, І. Скловського, О. Скубашевської, О. Халапсіса, М. Цибри. Серед дослідницьких робіт щодо проблематики постмодерну особливу методологічну цінність для даного дисертаційного дослідження мають праці П. Абрамсона, Д. Белла, Ж. Бодрійяра, В. Вельша, О. Висоцької, Ж. Дельоза, Ф. Джеймісона, Ч. Дженкса, П. Дракера, О. Дугіна, У. Еко, Р. Інглхарта, В. Іноземцева, М. Кастельса, Н. Кириллової, Ю. Кристевой, Ж. Ліотара, Ю. Наріжного, К. Поппера, Д. Рашкоффа, Х. Сільвермана, О. Соловйова, М. Фуко, Ф. Фукуями, І. Хассана, Д. Хелда та деяких інших дослідників. Нарешті, враховуючи наше прагнення дослідити інтелектуальну власність в якості соціального інституту, на шляху до вирішення цієї задачі нами було використано окремі роботи класиків інституціоналізму й структурного функціоналізму (М. Вебера, Т. Веблена, Е. Дюркгейма, Ф. Енгельса, О. Конта, К. Маркса, Р. Мертон, Д. Норта, Т. Парсонса, П. Сорокіна, Г. Спенсера, тощо).

Наукова новизна одержаних результатів та висновків полягає у тому, що вперше в українській соціально-філософській думці ґрунтовно досліджується інтелектуальна власність як соціальний інститут у постмодерних перспективах, та оцінюється трансформаційний потенціал інституту інтелектуальної власності в інформаційно-залежному суспільстві.

Вперше:

– представлено інститут інтелектуальної власності в якості ключового для сучасної цивілізації соціального інституту, із притаманними йому специфічними функціями, реалізація яких впливає на динаміку розвитку інформаційно-залежного суспільства;

– дано визначення інститутів інтелектуальної власності, котрий пропонується розуміти як специфічний соціальний механізм, представлений набором постійно повторюваних та відтворюваних суспільних відносин у сфері творення, володіння, використання, розпорядження, охорони, захисту та всіх інших можливих соціальних практик стосовно результатів інтелектуальної, творчої, інноваційної діяльності;

– запропоновано – на відміну від юридичного – соціально-філософське розуміння феномену інтелектуальної власності як системи гетерогенних, поліморфних, різновекторних суспільних відносин у будь-яких сферах інтелектуальної, творчої (та суміжної із ними) діяльності, що можуть бути реалізовані шляхом творення, володіння, користування, розпорядження, дистрибуції, охорони і захисту, обміну інформацією, або іншими можливими

актами, котрі у своїй сукупності чинять фундаментальний вплив на динаміку розвитку сучасного людства, і на якість життя людини в інформаційно-залежному світі, який до того ж поступово набуває ознак постмодерності;

– виділено ряд нових критеріїв для можливої класифікації інтелектуальної власності, на підставі яких побудовано соціально-філософську типологію інтелектуальної власності; зокрема, пропонується розрізняти інтелектуальну власність: «апріорну» й «апостеріорну»; «генеровану» і «дисеміновану»; «особисту» і «колективну»; таку, що виникла «природним шляхом» і «присвоєну»; таку, що існує у повному обсязі, та «обмежену»;

– осмислено з соціально-філософських позицій системоутворюючі складові інституту інтелектуальної власності та виділено ознаки інтелектуальної власності у постмодерній культурній ситуації: гетерогенність, еkleктичність, поліморфність, багатогранність, мультифункціональність, різноспрямованість, постматеріальність. Погляд на інтелектуальну власність як на систему уніфікації суспільних взаємодій стосовно інтелектуальної, творчої, інноваційної продукції, надав можливість виокремити наступні функції інтелектуальної власності (як соціального інституту): функція закріплення та відтворення суспільних відносин у царині творчості й інтелектуальної діяльності; регулятивна функція; інтегративна функція; транслуюча функція; комунікативна функція; гедоністична функція.

Уточнено:

– онтологічний статус інтелектуальної власності у відкритому інформаційно-залежному суспільстві. Ми приходимо до розуміння, що в нинішніх постіндустріальних реаліях сутністю об'єкта інтелектуальної власності є, перш за все, унікальна інформаційна структура, втілена в певному матеріальному носії. Сама ж інтелектуальна власність в такому контексті являє собою особливу форму суспільних відносин, що виникають з приводу створення, володіння, користування, розпорядження, інших екзистенційних станів об'єкту, котрий містить ту унікальну інформаційну структуру, захищену патентом або авторським свідоцтвом;

– розуміння феномену знання в контексті еволюції інституту інтелектуальної власності. З огляду на це, пропонується розуміння знання як форми соціальної, культурної та індивідуальної пам'яті, заснованої на інформації, що має практичну цінність, сприяє отриманню конкретного результату, і має здатність до верифікації емпіричним шляхом;

– ключові соціокультурні фактори для інституціоналізації інтелектуальної власності. Зокрема, простежено поворотні соціально-економічні, культурні, технологічні, юридичні передумови до перетворення розрізнених відносин в інтелектуально-правовій сфері у цілісний масив систематизованих, взаємно детермінованих суспільних відносин – соціальний інститут;

– сутність головних протиріч у сфері авторського права (копірайту) в інформаційно-залежному суспільстві, що рухається до постмодерності. Виявлено негативні прояви практики лобізму в сфері «копірайту». Досліджено феномени інформаційної цензури і зловживання правом (щодо інтелектуальної власності та інформації). Простежено відповідні соціокультурні наслідки

зазначених феноменів для розвитку відкритого інформаційно-залежного суспільства: а) посилення нігілістичної ідеології по відношенню до права інтелектуальної власності, б) послаблення інституційної основи функціонування сьогоденної інтелектуально-правової системи, в) поступова деградація нинішньої концептуальної моделі інтелектуальної власності; г) посилення руху за свободний / відкритий контент та доступність знань.

Дістало подальшого розвитку:

– дослідження проблеми співвідношення інформації, знань, інновацій, ідей, результатів інтелектуальної діяльності. Між «інформацією» та «знанням» можливо виділити закономірні взаємопереходи: інформація у процесі своєї суб'єктивізації за допомогою когнітивного механізму перетворюється на знання; в свою чергу, знання може вдосконалюватися й піддаватися подальшій трансляції та, у випадку об'єктивізації, «перевтілюється» у соціокультурну інформацію. Часто об'єктивоване знання, яке знайшло своє матеріальне вираження (і, як правило, має затребуваність, користується попитом) у духовній, науковій, виробничій, комерційній сферах, трансформується в інтелектуальну власність (за умови застосування відповідних юридичних алгоритмів);

– аналіз феномену NBIC-конвергенції, яка має істотний трансформаційний потенціал в інтелектуально-творчій царині. Міждисциплінарність сучасної наукової діяльності, взаємопроникнення конвергуючих пізнавальних, інформаційних, біологічних, соціальних та інших технологій, різноплановість і гібридність творчості на перетині модерної і постмодерної культурної ситуації, врешті-решт, все це накладає відбиток на сферу інтелектуальної власності, а саме – призводить до перетворення окремих її складових (в нашому дослідженні увагу було сфокусовано на «копірайті») та закономірно сприяє еволюції всього інституту інтелектуальної власності;

– розгляд проблематики кібер-піратства. Зокрема, було дещо розширено інтерпретацію даного феномену, який пропонується розуміти не тільки як вчинок, спрямований на порушення «копірайту» чи інших прав інтелектуальної власності в інформаційному просторі (в т.ч. віртуальному), і не лише як дію (або сукупність дій) щодо несанкціонованого доступу до даних. Не менш важливим вважаємо погляд на кібер-піратство як на засіб ідеологічного впливу в інформаційно-залежному суспільстві, як на прояв «інформаційної сили», що спрямовується проти абсолютної монополії інтелектуальної власності, котра нерідко входить у суперечність із суспільною мораллю та новою ідеологією постіндустріальної постмодерної епохи;

– осмислення головних протиріч сучасної антиконтрафактної політики. Сукупність вивчених тенденцій у зазначеній сфері дозволяє констатувати: несправедлива і неадекватна політика у сфері «копірайту» (й інтелектуальної власності в цілому) стає новим фактором соціальної напруженості в інформаційно-залежному суспільстві, та неминуче прискорює руйнацію нинішньої соціокультурної моделі, у якій функціонує інститут інтелектуальної власності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що деякі положення та висновки дисертації сприяють переосмисленню феномену «інтелектуальна власність», надаючи змогу подивитися на неї розширено, в розумінні її як власності на новітнє знання, на кожную нову ідею, на будь-які інноваційні досягнення або творчі результати. Водночас, акцентується на тому, що не завжди це – власність приватна. Нове розуміння інтелектуальної власності (та її оформлення у вигляді оновленого філософського концепту) має вийти за вузькі рамки авторського й патентного права. Соціально-філософський підхід до інтелектуальної власності, на відміну від юридичного, робить наголос на її інтерпретації в якості особливого соціального інституту. Отже, й будь-яка політика стосовно інтелектуальної власності надалі не може ігнорувати принцип: приватне без суспільного – несправедливе, суспільне без приватного – неефективне. Зазначені положення, наряду з іншими висновками стосовно перспектив розвитку інституту інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну, можуть посприяти формуванню нових підходів у підготовці юристів та інших спеціалістів, які матимуть справу з досліджуванним різновидом власності, а також бути використані при складанні підручників, монографій, інших наукових й навчальних матеріалів у сферах юриспруденції, філософії права, соціальної філософії.

Апробація результатів дисертації відбулась на наступних науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Правова система: вітчизняні та світові виміри» (Київ, 2011 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Закарпатські правові читання» (Ужгород, 2011 р.), Всеукраїнському семінарі молодих учених «Участь України у глобалізаційних процесах» (Сімферополь, 2011 р.), VI Міжнародній цивілістичній науковій конференції «Сучасна цивілістика» (Одеса, 2011 р.), XIII Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук» (Черкаси, 2011 р.), I Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Історико-філософські читання молодих учених» (Суми, 2012 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених» (Запоріжжя, 2012 р.), VII Міжнародній науковій конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (Харків, 2012 р.), Міжнародному науковому інтернет-симпозіумі «Наука в житті сучасного человека» (2013 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання сфери інтелектуальної власності» (Київ-Черкаси, 2013 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Південна Україна в міжнародних відносинах: історія та сучасність» (Миколаїв, 2013 р.), Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2014 р., 2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науковий діалог: Схід – Захід» (Кам'янець-Подільський, 2014 р., 2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна перед глобальними викликами сучасності» (Харків, 2014 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні

пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2014 р., 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості та тенденції розвитку правотворчості в умовах трансформації суспільства» (Одеса, 2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політика: теорія та практика в сучасному суспільстві» (Берегове, 2015 р.), V Міжнародній науковій конференції «Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри» (Одеса, 2015 р.), Міжнародній науковій конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 2015 р.), Міжкафедральному круглому столі «Стратегія майбутнього: соціально-філософський вимір» (Одеса, 2015 р.), Міжнародній науковій конференції «National Identities in Intercultural Dialogue: Unity through Diversity» (Кишинів, 2015 р.), Міжнародній науковій конференції «Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання» (Одеса-Дніпропетровськ, 2016 р.), III Міжнародній науковій конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Одеса-Дніпропетровськ, 2016 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (Дніпро, 2016 р.), I Міжнародній українсько-китайській науково-практичній конференції «Соціальні трансформації: сім'я, шлюб, молодь, середній клас та інноваційний менеджмент у країнах Нового Шовкового шляху» (Одеса, 2016 р.), теоретичних і методологічних семінарах кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження наведені у 65 публікаціях, серед яких: 1 монографія; 21 стаття у фахових виданнях, зареєстрованих МОН України (1 у співавторстві, внесок авторів є рівнозначним); 4 статті у наукометричних та міжнародних виданнях за фахом; 10 статей в інших наукових виданнях (з них 5 – в іноземних, 5 – в українських); 29 – тези і матеріали конференцій.

Структуру дисертації зумовлено її метою та завданнями, визначеними дисертантом у процесі науково-теоретичної розробки обраної теми. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел. Основний обсяг роботи 333 сторінки, список використаних джерел нараховує 511 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність досліджуваної проблематики, її зв'язок з науково-дослідними програмами, планами, темами; визначаються мета, задачі, об'єкт і предмет, методологічний інструментарій дослідження; розкрито й деталізовано новизну і практичну значущість отриманих результатів, показано їхню апробацію; віддзеркалені структура і обсяг дисертації.

У першому розділі «**Соціально-філософські підвалини дослідження інтелектуальної власності**» з'ясовано онтологічні засади інтелектуальної

власності, вивчено проблематику співвідношення інформації, знань та інтелектуальної власності, й запропоновано розширену соціально-філософську типологію інтелектуальної власності.

Перший підрозділ *«Онтологічні засади інтелектуальної власності»* присвячений аналізу фундаментальних начал даного різновиду власності. У з'ясуванні онтологічних засад інтелектуальної власності ми спиралися на фундаментальні твори українських і зарубіжних дослідників, серед яких варто згадати роботи В. Базилевича і В. Ільїна (які вивчали питання етосу власності як такої, праксеологію інтелектуальної власності, та розглядали її в метафізичному контексті), А. Моля (який увів щодо інтелектуальної власності важливе поняття «залишкової вартості», котра визначається тією нижньою межею, що її сягає вартість інтелектуального товару із часом, по мірі втрачання новизни). Методологічні витoki дослідження онтології «ідеальної» сутності об'єкту інтелектуальної власності можна простежити, насамперед, в роботах Платона (як відомо, він одним з перших й обґрунтовував відмінність матеріального «світу речей» і нематеріального «світу ідей») та П. Сорокіна (яким проблематизовано відмінність стадій від зародження ідеї до її реалізації).

Інтелектуальна власність може бути представлена як «власність на інформаційну структуру», втілену на будь-якому матеріальному носії. Поняття структури дозволяє уникнути дихотомії «ідей» і «речей», водночас стаючи підставою для специфікації. Тоді об'єкт інтелектуальної власності в своїй сутності – не ідея і не річ, а інформаційна структура.

Другий підрозділ *«Проблематика співвідношення інформації, знань та інтелектуальної власності»* містить аналіз самих зазначених у назві феноменів, та їхнього співвідношення. Зокрема, аналіз феномену інформації пов'язаний зі зверненням до робіт Г. Кастлера, І. Мелік-Гайказяна, А. Моля, А. Уайтхеда, К. Шеннона, Е. Янча. Термін «інформація» трактується нами розширено, а саме, як будь-які об'єктивовані дані або відомості.

Інформація, якщо вона містить новаторський елемент (тобто або є принципово новою, або ж має інноваційний потенціал), відіграє системоутворюючу роль у становленні об'єктів інтелектуальної власності. Інформація нерозривно пов'язана зі свідомістю: відбита у свідомості людини за допомогою інтелектуальної діяльності, інформація утворює інформаційні масиви, з яких в подальшому можуть генеруватися знання.

Феномен знання, що займає важливе місце у проблематиці генези інтелектуальної власності, ставав у різних аспектах предметом дослідження в роботах Є. Андроса (інтелект у структурі буття), І. Канта (критика чистого розуму), І. Касавіна (знання і комунікація в сучасних дискусіях аналітичної філософії), В. Кушерець (світоглядно-методологічний аспект аналізу знання як стратегічного ресурсу трансформації суспільства), М. Опенкова (питання філософії суспільства знань), В. Петрушенко (знання як форма зв'язку свідомості й буття).

Знання сьогодні – це інформація, що має практичну цінність, служить для отримання конкретних результатів. Саме у такій концептуальній зміні розуміння категорії «знання», на нашу думку, і коріняться передумови до

трансформації власності з матеріального виміру до інтелектуального. При цьому не стверджується, що інтелектуальна власність заміщує матеріальну (речову). Можна вести мову про їхній паралельний розвиток, а також про соціальну інституціалізацію інтелектуально-правових відносин та розширення типології інтелектуальної власності.

Третій підрозділ *«Типологія інтелектуальної власності в соціально-філософському контексті»* пропонує доповнити існуючу (створену в рамках юриспруденції) класифікацію об'єктів інтелектуальної власності. Для того, щоб дійти висновку про можливість розширення існуючої типології інтелектуальної власності, нам довелося провести аналіз феномену власності як такої. Зокрема, ми зверталися до фундаментальних у цій сфері філософських робіт, автори яких демонструють дуже відмінні погляди на сутність та сенс власності. Серед них – А. Сміт (власність – основа стабільності суспільства та особистої свободи), Д. Локк (власність – це результат праці людини), П. Прудон (власність – це крадіжка), К. Маркс (власність – це розпорядження чужою робочою силою), Ф. Енгельс (власність – одна з першопричин виникнення держави).

Про феномен власності майже у всі часи розмірковували й інші видатні мислителі – Аристотель, Антисфен, Цицерон, Юстиніан, Н. Макіавеллі, Е. Роттердамський, М. Бердяєв, Т. Гоббс, Г. Гегель, Е. Лавеле, А. Шопенгауер, М. Вебер, Ф. Хайєк, В. Геннекен, тощо. Феномен власності інтелектуальної (порівняно із класичною, речовою) не виглядає настільки дослідженим, хоча він теж ставав об'єктом ґрунтовних наукових пошуків.

В своєму дослідженні ми не заперечуємо правомірності існуючого поділу інтелектуальної власності за змістовним критерієм на такі види, як: об'єкти авторського права і суміжних прав, об'єкти права промислової власності, засоби індивідуалізації товарів та послуг, і т.зв. нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності. Водночас, варто нам лише абстрагуватися від юридичної класифікації об'єктів інтелектуальної власності, як стає очевидною наявність значно більшої кількості можливих критеріїв для розширення існуючої типології за такими підставами, як: критерій новизни та розповсюдженості, критерій походження та сутності, критерій кількісно-суб'єктний, критерій обґрунтованості заволодіння, критерій терміновості (темпоральності).

У другому розділі **«Інститут інтелектуальної власності у царині розвитку сучасного суспільства»** простежено ключові соціокультурні витоки інтелектуальної власності по мірі її інституціалізації, визначено можливі в сучасних реаліях підстави для обґрунтування буття інституту інтелектуальної власності, осмислено статус інтелектуальної власності у відкритому суспільстві та її головні функції як соціального інституту.

Перший підрозділ *«Культурогенез інтелектуальної власності»* присвячений історико-філософському дослідженню генези інтелектуальної власності, зокрема, аналізу тих ключових передумов, із реалізацією яких можна пов'язати трансформацію окремих інтелектуально-правових відносин із подальшим їх переходом на якісно новий рівень буття – утворення соціального інституту. Цей тривалий і багатогранний процес формування цілісного

специфічного соціального механізму в інтелектуально-творчій сфері ми йменуємо інституціалізацією.

Другий підрозділ *«Проблема обґрунтування буття інституту інтелектуальної власності в реаліях глобалізації культури»* містить матеріали, аналіз яких дозволяє стверджувати, що культурний простір у всі часи відчуває на собі глобалізаційні імпульси різної якості та інтенсивності. Глобалізація культури – процес перманентний, однак різні історико-культурні епохи мають неоднакову ідеологію. Звідси можна зробити припущення, що і способи та підходи до обґрунтування буття інтелектуальної власності в різні епохи мотивуються, оцінюються й застосовуються по-різному, в залежності від світоглядних орієнтирів соціуму. Інформаційний фактор чинить сьогодні істотний вплив на світогляд цивілізованого людства, і це не може не позначитися на підставах обґрунтування інтелектуальної власності.

Проблема «виправдання», «обґрунтування» має істотне значення в теорії інтелектуальної власності. Одну з перших найбільш повних класифікацій форм «виправдання власності» запропонував Е. де Лавеле: 1) за допомогою праці: той, хто доклав до об'єкта власну працю, вважається його власником (даний принцип свого часу запропонував ще Д. Локк); 2) за принципом «першості заволодіння»; 3) за допомогою договору; 4) за допомогою закону; 5) за допомогою визнання прав. Приймаючи в цілому цю класифікацію, необхідно позначити істотну різницю між моральним, юридичним і традиційним способами виправдання інтелектуальної власності.

Третій підрозділ *«Статус інтелектуальної власності у відкритому суспільстві»* пов'язаний із осмисленням парадоксу наступного змісту: 1) відкрите суспільство немислиме без конкуренції; 2) інтелектуальна власність є законною монополією на інформацію, знання й інші об'єкти творчого характеру, тому стосовно неї говорити про конкуренцію не доводиться; 3) повноцінний розвиток інтелектуальної власності, тим не менш, є можливим виключно у відкритих суспільствах.

Висвітлення проблематики розвитку відкритого суспільства пов'язане у значній мірі з дослідженням інституційних змін в процесі еволюції громадянського суспільства. Аналізові цієї проблеми, а також питанням соціокультурної диференціації в сучасному соціумі приділяли увагу українські й зарубіжні дослідники, серед яких варто пригадати Д. Белла, П. Бергера, Є. Борінштейна, І. Валлерстайна, Е. Гідденса, О. Долженкова, І. Єршову-Бабенко, П. Дракера, В. Ільїна, В. Іноземцева, А. Кавалерова, М. Кастельса, О. Лісенко, В. Плавича, В. Попкова, К. Поппера, О. Пунченко, П. Сорокіна, Е. Тоффлера, О. Халапсіса та деяких інших філософів, соціологів, культурологів. Їхні напрацювання стали в певному ступені корисними у дослідженні питань даного підрозділу дисертації.

Соціально-філософський і порівняльно-історичний аналіз «відкритих» й «закритих» суспільств, зокрема, тих передумов, котрі продукуються різними типами суспільств для функціонування і розвитку інституту інтелектуальної власності, дозволяє заключити: в «закритих» суспільствах (табуйованих, общинно-релігійних, колективістських, тоталітарних – не вільних у різних

відношеннях) інтелектуальна власність, як різновид приватної власності, втрачає будь-який сенс. На передній план висуваються категорії «історична необхідність», «державний інтерес», «загальносуспільне надбання», «державна власність» тощо.

Однак і у відкритому суспільстві існують певні обмеження щодо розвитку інституту інтелектуальної власності. Не заперечуючи очевидну цінність останньої для зміцнення інноваційного потенціалу, ми все ж бачимо досі невирішеною проблему дотримання балансу інтересів правовласників, авторів, користувачів та інших суб'єктів – учасників різноманітних відносин, що складаються у просторі відкритого суспільства навколо інтелектуальної власності. Водночас, відкрите суспільство – це простір компромісу, тому незважаючи на всю складність й багатомірність інтелектуально-правових відносин, такий компроміс можливий.

У третьому розділі **«Зміст і специфіка інтелектуальної діяльності в нових інформаційних реаліях»** проаналізовано особливості інтелектуальної діяльності в умовах NBIC-конвергенції, переосмислено феномен інновації в соціокультурному розумінні, досліджено соціально-філософські аспекти розвитку права інтелектуальної власності в епоху глобальної інформатизації, позначено ключові точки перетину сфер «інформаційної сили», суспільної моралі, публічної та масової інформації у їхній взаємодії між собою й з інститутом інтелектуальної власності.

Перший підрозділ *«Специфіка інтелектуальної діяльності в умовах NBIC-конвергенції»* містить певне переосмислення феноменів ноосфери, власне NBIC-конвергенції, Ні-Нуме та деяких інших, котрі мають інтелектуальний підтекст та чинять вплив на сучасний концепт інтелектуальної власності.

Противники існуючого сьогодні інтелектуально-правового формату наголошують на тому, що цей глобальний ультраконсервативний юридичний інститут практично ігнорує зміни у специфіці інтелектуальної діяльності. Тому ситуація зі стандартним правовим регулюванням охорони і захисту результатів інтелектуальної діяльності, за своїм впливом на динаміку розвитку сучасної культури і науки, в цілому може бути охарактеризована як контрпродуктивна. Ця дисгармонія особливо відчутна в контексті розглянутої NBIC-конвергентної концепції. Сучасна ж постіндустріальна цивілізація потребує більш гнучкого законодавства щодо права власності у сфері інтелектуальної діяльності.

Другий підрозділ *«Проблема інновації в контексті дослідження інтелектуальної власності: від економіко-правової парадигми до соціокультурної»* досліджує теорію інновації, зокрема, її генезу, вплив на суспільний прогрес, місце в інтелектуальній діяльності та зв'язок з інститутом інтелектуальної власності, питання еволюції концепції інновації у процесі її експансії з площини виробництва, торгівлі, права до соціокультурної площини.

Різні аспекти інноваційної проблематики досліджено в роботах М. Кондратьєва, Й. Шумпетера, П. Дракера, А. Клайхнехта, Б. Санто. Останній визначає інновацію як будь-яку цілеспрямовану, позитивну зміну матеріальних і нематеріальних елементів організації, тобто таку зміну, що сприяє розвиткові й підвищенню організації.

Серед українських досліджень феномену інновації можна відзначити роботу І. Курок. Природу відкриття та інновації вивчали також Ч. Ламсден, К. Файндлей, визначивши інновацію як будь-яке відкриття, що є трансльованим і отримало певного рівня визнання у конкретному суспільстві, й таке що задовольняє критерію новизни та відповідає соціокультурній метриці вибору. У різних об'єктів права інтелектуальної власності ступінь інноваційності є неоднаковим.

Третій підрозділ *«Соціально-філософські аспекти розвитку права інтелектуальної власності в епоху Інтернету»* містить інформацію, узагальнення якої дозволяє висловити думку, що функціонування глобальної системи інформаційного обміну, й саме існування віртуального інформаційного простору істотно позначаються на динаміці розвитку інституту інтелектуальної власності. Характер, зміст і структура інтелектуально-правових відносин постійно розширюються та якісно оновлюються завдяки взаємодії із Всесвітньої мережею.

Важливим методологічним підґрунтям для даного підрозділу послужили роботи Д. Барлоу, А. Безмолитвенного, Д. Бойла, А. Каюмова, Л. Лессіга, Н. Оконської, А. Орехова, М. Пальчинської, Д. Рашкоффа та інших.

Чинні правові норми зорієнтовані переважно на регулювання діяльності щодо поширення творів на матеріальних носіях, які охороняються авторськими та суміжними правами. Але застосування спеціальних програм у глобальній комп'ютерній мережі надає змогу здійснювати практично необмежений, неузгоджений і неконтрольований обіг об'єктів права інтелектуальної власності. До того ж, перенесення літературних й аудіовізуальних творів у цифрове середовище породжує реальну загрозу зміни або фальсифікації цих творів, створення неякісних копій, та їхнього подальшого широкого розповсюдження з порушенням авторських прав.

Все зазначене зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до охорони та захисту прав авторства, й усвідомлення того, що інституційне середовище функціонування інтелектуальної власності, притаманне для індустріальної (модерної) епохи, стає непридатним для інформаційного (постіндустріального, постмодерного) суспільства, в якому питання охорони авторського і суміжних прав у цифровому просторі, недопущення інших подібних правопорушень набуватимуть ще більшої актуальності.

Четвертий підрозділ *«Концепція «інформаційної сили», суспільна мораль, публічна і масова інформація у сучасній політиці щодо інтелектуальної власності»* зосереджує увагу на вивченні чотирьох (зазначених у назві підрозділу) сфер та їхнього впливу на функціонування інституту інтелектуальної власності.

У процесі комунікативного обміну сторони чинять одна на одну інформаційний вплив, який у концепції Д. Найя одержав визначення «інформаційної сили». Аналіз сутності інформаційної сили розкриває глибокий дуалізм досліджуваного феномену. З позиції інформаційно-кібернетичного підходу, заснованого на роботах К. Дойча, інформаційна сила з'являється в якості нескінченного, але керованого потоку інформаційних ресурсів у сфері

глобальної політики й міжнародних відносин. Якщо ж спиратися на комунікативний підхід Ю. Хабермаса, то інформаційна сила визначається як сукупність зв'язків і відносин, що формуються навколо встановлених інфопотоків, пов'язаних із розв'язанням певних політичних завдань, у тому числі й глобальних проблем. Сам автор терміну «інформаційна сила», Д. Най, у своїх дослідженнях вказує, що інформаційна сила є різновидом «м'якої сили» (soft power).

Не заперечуючи наведених визначень, ми схилиємося до думки, що у площині інтелектуальної власності існує специфічне явище, котре може бути віднесене до різновиду «м'якої сили» і позначається терміном «лобізм». Лобістська політика може бути реалізована лиш суб'єктами, що мають як чітко визначені інтереси, так й «інформаційну силу» для їх досягнення. Д. Томпсон пропонує виділяти наступні рівні «інформаційної сили»: семантичний (використання особливих знаково-мовних форм в процесі передачі інформації, що впливають на її інтерпретацію), технологічний (контроль над інформаційними мережами), інфлюентальний (здатність до маніпулювання інформацією).

Проблематика «інформаційної сили» та правомірності її використання доволі тісно пов'язана із категорією «суспільна мораль». В цьому ключі актуалізується необхідність пошуку ефективних шляхів дотримання балансу між правовим захистом суспільної моралі та, разом з тим, мінімізацією можливості необґрунтованого втручання держави у діяльність ЗМІ (під приводом захисту суспільної моралі), безпідставного обмеження принципів свободи творчості, свободи інформаційного обміну, нарешті – свободи користування об'єктами права інтелектуальної власності.

У четвертому розділі **«Постмодерн як новий простір існування та розвитку інституту інтелектуальної власності»** визначено загальні тенденції впливу культурних парадигм «премодерн», «модерн», «постмодерн» на розвиток інституту інтелектуальної власності; осмислено перспективи розвитку інтелектуальної власності у постмодерну епоху; досліджено соціально-філософські аспекти творчості як ключового джерела у виникненні постмодерної інтелектуальної власності.

Для вирішення вищезгаданих завдань нам стали у нагоді роботи таких дослідників, як П. Абрамсон, Р. Барт, З. Бауман, М. Бахтін, Д. Белл, М. Бердяєв, Ж. Бодрійяр, П. Бурдьє, В. Вельш, О. Висоцька, Ч. Дженкс, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ф. Джеймісон, Р. Докінз, П. Дракер, О. Дугін, У. Еко, М. Епштейн, Р. Інглхарт, В. Іноземцев, Н. Кириллова, Ж. Ліотар, Ю. Наріжний, Ф. Ніцше, Х. Ортега-і-Гассет, К. Поппер, Х. Сільверман, В. Стюпін, Е. Тоффлер, М. Фуко, Ф. Фукуяма, М. Хайдеггер, І. Хассан, Д. Хелд, О. Шпенглер та інших.

Перший підрозділ *«Інститут інтелектуальної власності на зламі культурних парадигм «премодерн» – «модерн» – «постмодерн»* прагне продемонструвати: переміни в сучасному світі відбуваються з такою швидкістю, що аналітики, в тому числі й філософи, за ними не завжди встигають. А тим більше відстають в їхньому осмисленні законодавці, і сфера інтелектуальної власності тут – не виняток.

Вихідним пунктом у поясненні генези та смислів постмодерну було з'ясування того, який вплив на інститут інтелектуальної власності чинили такі соціокультурні матриці, як «премодерн» (епоха традиціоналізму) і модерн (епоха раціоналізму). Вкрай важливим було осмислення й такого явища, як постмодернізм, уточнення його сенсу та змісту, і проявів у площині інтелектуальної власності.

З урахуванням значного масиву думок і концепцій, що віддзеркалюють постмодерну тематику, ми синтезували власне розуміння феномену постмодернізму, котрий бачиться пролегоменом до епохи постмодерну. Виникнення постмодернізму як культурного тренду сучасності може свідчити про початок культурного зрушення, подальший розвиток якого сприятиме глобальній зміні нині домінуючої модерної парадигми на прийдешню – парадигму постмодерну. В цих умовах зміниться й інститут інтелектуальної власності.

Другий підрозділ *«Перспективи інтелектуальної власності у постмодерну епоху»* має на меті внести певну ясність щодо того, як саме може змінитися інститут інтелектуальної власності, коли абсолютна більшість людства стане жити у постмодерних реаліях. Ми розглядаємо постмодерн як перспективний стан культури, у більшому чи меншому ступені вже частково характерний для тих або інших постіндустріальних суспільств. Але до того часу, коли модерн (як домінуючий соціокультурний концепт) не буде «переможений» остаточно, бодай у західних суспільствах, інститут інтелектуальної власності в його нинішньому вигляді залишатиметься впливовим соціальним інститутом.

Однак щоб оцінити характер тих змін, що спіткатимуть досліджуваний соціальний інститут в умовах постмодерну, можна здійснити екстраполяцію сутнісних ознак постмодерну у царину інтелектуальної власності. Серед таких ознак: постматеріалізм, плюралізм, еkleктизм, агностицизм, інституційний нігілізм.

Третій підрозділ *«Постмодерні тенденції в різних сферах творчості як ключового джерела у виникненні та розвитку інтелектуальної власності»* акцентує увагу на тому, що постмодерні зрушення стають реальністю у царині творчості, яка майже завжди випереджає за динамікою свого розвитку інші сфери людської діяльності. Тож у своєму творчому аспекті право інтелектуальної власності, будучи лише формально-юридичною оболонкою для різноманітних результатів творчості й мислення, вже зазнає відповідних змін.

Найбільш спостережними змінами змістовного характеру є активний розвиток концепцій «відкритого твору», «подвійного кодування», впровадження понять «імпліцитний автор», «імпліцитний читач/глядач», «антироман», «метапроза», «флюксус», «пастиш», «ассамбляж», «інтертекст», «скриптизація», «вікі-спільнота» та ряду інших. Ключове значення для осмислення постмодерних тенденцій в різних сферах творчості – образотворчому мистецтві, літературі та словесності, кіно, музиці, архітектурі – мають роботи таких авторів, як Р. Барт, З. Бауман, В. Вельш, Ч. Дженкс,

Ж. Дерріда, У. Еко, Н. Кириллова, Д. Рашкофф, О. Соловійов, М. Фуко, Ю. Хабермас та ряду інших, на яких ми посилалися в даному підрозділі.

Відчутним наслідком «постмодернізації» мистецтва можна назвати постійну готовність до творення нових форм, причому різними засобами: акціонізм, кінетичне мистецтво, гіперреалізм (в т.ч. літературний, фотореалізм), реді-мейд, всілякі інсталяції, енвайронмент-арт, хеппенінг (в т.ч. алеаторика), оп-арт, мінімал-арт, нео-гео, графіті та інші різновиди стріт-арту, кібер-мистецтво у багатьох його різновидах, еkleктичні тенденції в музиці, в архітектурі, тощо.

У п'ятому розділі **«Трансформація концепції «копірайту» в Україні та світі під впливом інформаційного імперативу»** здійснено аналіз діалектичної природи «копірайту» в житті сучасного інформаційно-залежного суспільства; акцентовано увагу на головних суперечностях у розвитку «копірайту» в Україні та світі; висвітлено найістотніші протиріччя сучасної антиконтрафактної політики. Під терміном «копірайт» розуміємо авторське право у всіх його можливих комерційних та особистих немайнових аспектах.

Перший підрозділ *«Дуалізм «копірайту» в реаліях інформаційного суспільства»* досліджує амбівалентність сфери авторського права. Однією з найсучасніших тенденцій у сфері вільного використання творів у Всесвітній мережі є запровадження ліцензійної угоди Creative Commons під назвою Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Другий підрозділ *«Суперечності розвитку «копірайту» в Україні та світі в контексті проблем інформаційної цензури та зловживання правом»* виходить з того, що для України в цілому є характерними такі ж самі проблеми у сфері розвитку авторського права, як і для решти країн цивілізованого, інформаційно-залежного світу.

Констатується, що наряду із традиційними «гравцями» (державами і старими медіа-гігантами), які тяжіють до монополії в інформаційній сфері та встановлюють правила для всіх інших суб'єктів, також існують (і активно розвиваються) не менш потужні суб'єкти інформаційних правовідносин, але іншого роду – глобальні мережеві корпорації (Google, Facebook, тощо). Останні реалізують можливості з надання значно дешевших або взагалі безкоштовних послуг, мають транснаціональний і мультикультурний характер, і користуються широкою підтримкою мільйонів «менших» учасників інформаційних правовідносин (приватних інтернет-користувачів та невеличких венчурних компаній). Природно, що новостворені інформаційні гіганти конфліктують із традиційними, та їхня економічна й ідеологічна боротьба знаходить своє втілення у юрисдикційній (судовій) та неюрисдикційній (іміджевій) формах. А феномен «копірайту» має зі всіма цими процесами спільні кордони.

Третій підрозділ *«Антиномії сучасної антиконтрафактної політики»* має головним своїм завданням висвітлити співіснуючі «найгостріші кути» сучасної антиконтрафактної політики – особливої суспільної сфери, що сформувалася внаслідок симбіозу організаційно-правових, економічних, культурних практик, спрямованих на підвищення ефективності охорони і захисту інтелектуальної власності в Україні та світі.

Антиконтрафактна політика ведеться сьогодні на державному, міждержавному та всесвітньому рівнях, й у багатьох аспектах вона сформована внаслідок активності інтелектуально-правового лобі. Метою останнього є повсюдне впровадження безкомпромісних механізмів охорони і захисту об'єктів «копірайту», патентів, засобів індивідуалізації товарів та послуг, в інтересах найбільш впливових правовласників, насамперед, медіагігантів (глобальних мережевих корпорацій, включаючи ЗМІ, лейбли звукозапису, кіноконцерни, видавництва, тощо), які контролюють основні канали дистрибуції результатів інтелектуальної й творчої діяльності.

Соціально-філософський характер питання стосовно ролі лобізму в законотворчому процесі розкривається в аксіологічній та морально-етичній площинах суспільного буття. З огляду на це, феномен кібер-піратства, спрямованого проти монополізму інтелектуальної власності, у значній мірі обумовлений політичним чинником.

Проведений аналіз тенденцій і фактів, які мають місце в сучасній практиці, дозволяє констатувати, що антиконтрафактна політика є тим істотним фактором, котрий чинить вплив на розвиток інформаційно-залежного суспільства через трансформацію одного з провідних його інститутів – інтелектуальної власності. Вплив цей, як показує аналіз, має переважно негативний, конфліктогенний характер. Задовольняючи певні тактичні, ситуативні інтереси, світові гегемони у стратегічній перспективі, зі створенням кожного нового суперечливого прецеденту в інтелектуально-правовій сфері, неминуче прискорюють руйнацію нинішньої соціокультурної моделі, у якій функціонує інститут інтелектуальної власності.

Розмірковуючи про можливі соціальні наслідки імплементації моделі антиконтрафактної політики, запропонованої лобістами щодо механізму регулювання інформаційного обігу та доступу до нових знань, варто висловити певні побоювання, що її обмежувальний характер не сприятиме належному інформаційному розвитку людства. Звідси – й опір з боку окремих соціальних груп, який у своїх радикальних проявах може набувати форм кібер-піратства.

Аналізуючи інститут інтелектуальної власності як соціальну цінність, яка забезпечується правом, можна дійти висновку, що неадекватне сприйняття інтелектуальної власності, спроба прилаштувати її до юридичних вимірів та аксіологічних критеріїв, характерних для власності матеріальної, – породжує соціокультурний конфлікт на перетині традиційної культури та новітньої культури «суспільства знань», що формується нині в Україні та решті цивілізованого світу.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційної роботи проводиться теоретичне узагальнення та пропонується нове вирішення **наукової проблеми** – виявлення особливостей розвитку та суперечливих змін у царині інтелектуальної власності, що породжують певні протиріччя в житті інформаційно-залежного суспільства.

Проведене соціально-філософське дослідження дає підстави в узагальнено-теоретичній формі зробити наступні висновки:

1. Розмірковуючи про онтологічні засади інтелектуальної власності, ми приходимо до розуміння, що сутністю об'єкта інтелектуальної власності є, перш за все, унікальна інформаційна структура, втілена на певному матеріальному носії. Отже, інтелектуальна власність, в контексті соціальної філософії, являє собою особливу форму суспільних відносин, що виникають з приводу створення, володіння, використання, розпорядження, інших екзистенційних форм об'єкту, котрий містить ту унікальну інформаційну структуру, охоронювану законом.

2. Вивчення проблематики співвідношення інформації, знань та інтелектуальної власності було здійснено шляхом соціально-філософського аналізу взаємозв'язків між категоріями «інформація», «ідея», «знання», «інновація», «інтелектуальна власність», що й дозволило зробити висновки про характер їхнього співвідношення в сучасних соціокультурних реаліях. Зокрема, між «інформацією» і «знанням» можливо виділити закономірні взаємопереходи: інформація в процесі своєї суб'єктивізації за допомогою когнітивного механізму перетворюється на знання; в свою чергу, суб'єктивне знання (у вигляді окремих думок, ідей, задумів, концепцій, теорій, тощо) може вдосконалюватися й піддаватися подальшій трансляції та, у випадку належної об'єктивізації, «перевтілюється» у соціокультурну інформацію (стає таким знанням, що має загальногуманітарний смисл). Часто об'єктивоване знання, яке знайшло своє матеріальне вираження (і, як правило, має затребуваність, користується попитом) у духовній, науковій, виробничій, комерційній сферах, трансформується в інтелектуальну власність, за умови застосування відповідних юридичних алгоритмів.

3. Розроблення оновленої типології інтелектуальної власності спонукало нас до виходу за рамки юриспруденції, яка трактує інститут інтелектуальної власності обмежено, та ставить в основу можливої класифікації для даного різновиду власності тільки один критерій – змістовний. Аналіз менш очевидних підстав для здійснення класифікації інтелектуальної власності дозволяє побудувати її соціально-філософську типологію, яка не спростовує юридичних підходів, однак значно їх доповнює.

Така розширена типологія ґрунтується на можливості розрізняти інтелектуальну власність за критеріями новизни та розповсюженості: 1) «генеровану» (нововідкрити, поки що не обнародовану) та 2) «дисеміновану» (вже обнародовану, введена в цивільний обіг). За критеріями походження та сутності: 1) «ап'юріу» (об'єкти авторських та суміжних прав) й 2) «апостеріу» (всі інші творіння розуму, стосовно яких виникнення виключних прав вимагає обов'язкових юридичних процедур). За критерієм кількісно-суб'єктного складу: 1) «особисту» інтелектуальну власність (індивідуальну, закріплену за одним правовласником – фізичною особою); 2) «колективну» (її джерела – або спільне первинне право інтелектуальної власності двох і більше фізичних осіб – співавторів; або ж – вторинне право, що належить юридичній особі, яка є набувачем виключних прав). За критерієм

обґрунтованості заволодіння: 1) таку, що виникла «природним шляхом» (як результат власного інтелектуального, творчого труда, тобто внаслідок безпосереднього творення); 2) «присвоєну» (права щодо якої суб'єкт придбав за договором, за законом, у спадщину, іншими загальноновизнаними способами). За темпоральним (терміновим) критерієм, із прив'язкою до законодавства конкретної країни, доцільно розрізняти: 1) таку інтелектуальну власність, що поки ще містить повний спектр прав – особистих немайнових та виключних майнових, і 2) таку, що вже перетворилася на загальносуспільне надбання (коли від статусу «інтелектуальна власність» залишаються тільки немайнові аспекти – безстрокове право авторства).

4. Аналіз культурогенезу інтелектуальної власності – сукупності соціально-економічних, духовно-культурних, технологічних, юридичних, ідеологічних закономірностей і тенденцій, що простежуються на шляху її інституціалізації (перетворення з сукупності розрізнених відносин у цілісний соціальний інститут) – сприяє осмисленню глибинних причин тієї кризи, яку сьогодні переживає інститут інтелектуальної власності.

Історичні корені формування інтелектуальної власності сягають стародавніх часів, коли різні цивілізовані осередки людства почали усвідомлювати відмінності між інтелектуальною / творчою працею, та звичайними побутовими видами діяльності (хоча й розумними, осмисленими, однак такими, що не призводять до принципового розвитку суспільства, до виникнення чогось нового, оригінального, раніше невідомого).

Соціокультурні корені інституціалізації інтелектуально-правових відносин можливо простежити приблизно з середини XV століття, коли був винайдений друкарський станок як засіб ретрансляції творів, а також видані перші патентні грамоти як засоби охорони винаходів. Оформлення інституту інтелектуальної власності (і в соціологічному, і в економічному, і в юридичному розумінні) є закономірним результатом культурного, технологічного й соціально-економічного розвитку суспільства.

Про повноцінну трансформацію інтелектуальної власності у соціальний інститут можна говорити в епоху постіндустріальної економіки, коли виник новий клас людей, що працюють винятково в інноваційній сфері й мають справу переважно з інформаційними технологіями. Оскільки саме в постіндустріальному суспільстві інформація стає особливою сферою і особливим предметом суспільних відносин, то й інтелектуальна власність стає в такому суспільстві одним з ключових соціальних інститутів.

5. В епоху інформації й постмодерну постає необхідність осмислити існуючі та визначити найбільш прийнятні підстави для обґрунтування буття інституту інтелектуальної власності, роблячи поправку ще й на глобалізаційний контекст. Основні способи «виправдання» різних форм буття інтелектуальної власності можна розділити на підставі двох критеріїв – інституційного та змістовного.

Інституційний критерій пропонує обґрунтовувати «легітимність» володіння інтелектуальною власністю з позицій таких соціальних інститутів, як право (закон), мораль, традиція. Змістовний підхід пов'язаний з існуванням

таких «виправдовувальних схем» інтелектуальної власності: 1) за результатами праці; 2) за первісним заволодінням; 3) за договором; 4) за принципом «інфраструктурного вкладу» у створення інтелектуальної власності («інструментальне» виправдання); 5) за принципом максимізації суспільної користі.

Якщо виходити з принципу «повного виправдання» інтелектуальної власності, то найбільш сильним і переконливим буде виправдання її за результатами праці – тобто у залежності від особистого, безпосереднього творчого, інтелектуального внеску в процес творення. В цілому, законодавство про інтелектуальну власність більшості країн світу виходить саме з таких позицій.

Що ж стосується взаємної детермінації глобалізаційних та інтелектуальних відносин, можна констатувати, що вони відіграють ключову роль у такому складному, багатоаспектному діалектичному процесі, як розвиток соціальної системи. Як би не оцінювали феномен глобалізації, звідки б не вели відлік початку даного процесу, стає очевидним той факт, що глобалізація істотно сприяла універсалізації інтелектуальної власності та інтенсифікувала процес її інституціалізації в цивілізованому світі.

6. Повноцінний розвиток інституту інтелектуальної власності можливий лише у відкритому суспільстві, де заохочується ідеологічний, економічний та інший плюралізм, де присутні конкуренція і соціальна мобільність, гарантуються індивідуальні права і свободи, непорушність та недоторканість власності. Сам же феномен інтелектуальної власності цілком правомірно розглядати у якості однієї з фундаментальних цінностей відкритого суспільства.

Статус інтелектуальної власності у відкритому суспільстві визначається її соціально-функціональним навантаженням. Як і будь-якому соціальному інституту, інтелектуальній власності притаманні свої соціальні функції. Основними серед них є функції: закріплення та відтворення суспільних відносин; регулятивна; інтегративна; транслуюча; комунікативна; гедоністична.

Наведений перелік соціальних функцій інституту інтелектуальної власності не є вичерпним, однак їх можна позначити як невід'ємні, адже саме вони й забезпечили свого часу формування досліджуваного інституту (процес інституціалізації), та підтримують його розвиток, трансформацію, адаптацію і постійне функціонування нині.

7. В умовах NBIC-конвергенції інтелектуальна діяльність набуває специфічні риси, в цілому характерні для постнекласичного етапу розвитку науки. NBIC-конвергенція, зокрема, означає міждисциплінарність, коли природничі, точні та суспільствознавчі науки, передові технології й гуманітаристика демонструють інтенсивне зближення, посилення взаємозалежності та співпраці. По мірі того, як цивілізоване суспільство змінює свої підходи до пізнавальної діяльності, NBIC-конвергенція чинить вплив і на розвиток інституту інтелектуальної власності – головним чином, через трансформацію принципів інтелектуальної діяльності. Розвиток останньої характеризується посиленням залежності від обміну інформацією в різних

наукових галузях. Успіхи від реалізації конвергентних тенденцій в науці й винахідництві мають і такий очевидний наслідок, як істотне збільшення числа новітніх технологій та технічних досягнень, що відповідають умовам патентоздатності. Таким чином, NBIC-конвергенція стає одним з важливих джерел у виникненні інтелектуальної власності. Втім, наукові відкриття є об'єктами права інтелектуальної власності лиш в аспекті авторства (особистих немайнових прав). Що ж до інших («повноцінних») об'єктів, то NBIC-конвергенцію можна вважати їхнім джерелом лише опосередковано.

8. Інновація є ядром інтелектуальної власності, особливо у сфері патентного права. З огляду на дослідження інтелектуальної власності в якості соціального інституту, проблема інновації мала бути переосмислена в соціокультурному розумінні. Адже, будучи не тільки економіко-правовим, а ще й соціальним і культурним явищем, інновація не тільки віддзеркалює новітні тенденції сучасної матеріальної культури, але й цілком правомірно може бути названа духовним змістом інтелектуальної власності, її серцевиною. В інтелектуально-правовій площині зазначена соціально-філософська категорія позначається (наряду з терміном «інноваційність») такими термінами, як «оригінальність», «новизна», «неочевидність» та деякими іншими, що віддзеркалюють головні ознаки тих або інших об'єктів права інтелектуальної власності.

Вектор соціальних перетворень, пов'язаних із впровадженням інформаційно-комунікативних та інших визначальних інновацій, нині просувається з техніко-економічної та правової сфер у соціокультурну площину. Слідом за виробничою, й інші сфери культури стають об'єктами свідомої цілеспрямованої інноваційної діяльності, що дозволяє констатувати перехід цивілізованого людства до інноваційної моделі розвитку, та відповідне збільшення значення інституту інтелектуальної власності у постіндустріальному світі.

9. Розвиток права інтелектуальної власності в епоху Інтернету має свої особливості. Всесвітня мережа – один з найістотніших чинників застарівання «класичної моделі» права інтелектуальної власності. Адже новітні інформаційні технології змінюють ментальність і спосіб життя людства. Звідси й виникає закономірна потреба у принциповому реформуванні інституційної й нормативно-правової систем охорони об'єктів права інтелектуальної власності, з урахуванням новітніх технологічних і соціокультурних реалій.

10. В інформаційно-залежному суспільстві на перетині різних сфер соціального буття виникають специфічні відносини, осмислення яких має вкрай важливе значення для розуміння інформаційної природи та етичної сутності інтелектуальної власності. В даному дослідженні йдеться про вивчення взаємних кореляцій і детермінацій між інститутами суспільної моралі, публічної та масової інформації, інтелектуальної власності, та враховуючи «інформаційну силу».

Феномен «інформаційної сили» пов'язаний з інститутом інтелектуальної власності функціонально: країни-інноватори докладають максимальних організаційних (політичних, юридичних) й технологічних зусиль, щоб якомога

довше зберігати монополію на продукцію інтелектуальної власності. У першу чергу це стосується тих об'єктів, що охороняються правом промислової власності (тобто захищених патентами), і об'єктів копірайту (на твори літератури, програмне забезпечення, іншу інтелектуально-містку продукцію). Від ефективності захисту цієї монополії залежить перспектива домінування відповідних країн у постіндустріальному світі. Інколи застосування «інформаційної сили» ігнорує принципи суспільної моралі, йдучи у розріз з ідеями гуманізму, рівності, свободи інформаційного обміну, вільного доступу до знань і технологій, та іншими шляхетними принципами.

Інститут суспільної моралі, в свою чергу, має важливе значення для обґрунтування інтелектуальної власності, для легітимізації даного різновиду «монополії на знання» в інформаційно-залежному суспільстві. Від стану суспільної моралі залежить формування ідеології різних суспільств, а також ментальні прояви їхнього ставлення до власності як такої, та інтелектуальної власності зокрема.

«Публічна інформація», у контексті інтелектуальної власності, найбільш застосовна до випадків, коли термін дії інтелектуально-правової монополії спливає, і відповідний продукт творчості, інтелектуальної праці переходить у категорію загальносуспільного надбання. Якщо обмежуватися термінологією інформаційного законодавства України, тоді можна зробити висновок, що такий різновид інформації, як публічна, майже несумісний із будь-якими монополіями на інформацію; а отже право на поширення «інформації, що є предметом суспільного інтересу» (публічної інформації) вступає у логічне протиріччя з правом інтелектуальної власності. І надалі все залежатиме вже від філософської інтерпретації, адже будь-який інтелектуальний продукт має свою користь для потенціалу суспільства, відповідно, і будь-який об'єкт права інтелектуальної власності може апріорі розглядатися в якості такого, що є «предметом суспільного інтересу». Однак необхідно пам'ятати і про конституційні принципи недоторканості приватної власності, та поваги до виключного права автора володіти, користуватися й розпоряджатися результатами власної інтелектуальної, творчої праці.

Термін «масова інформація», на відміну від «публічної», не стільки має відношення до змістовного наповнення, скільки до аудиторії, на яку розраховане її поширення (на необмежене коло осіб), та до засобів і способів ретрансляції (за допомогою різноманітних ЗМІ). Суспільна значимість масової інформації теж варіюється, вже у залежності від її змісту. Інститут інтелектуальної власності «зустрічається» з інститутом масової інформації в комунікативному просторі, та засоби масової інформації здатні вельми ефективно сприяти комерціалізації інтелектуальної власності. ЗМІ часто виконують популяризаторську, дистрибутивну функцію щодо новостворених об'єктів права інтелектуальної власності; останні ж, в свою чергу, чинять безпосередній вплив на рейтинговість ЗМІ, наповнюючи їхні ефіри і сторінки різноманітною творчою продукцією, яка знаходить свою аудиторію.

11. Створювана вже майже шість століть складна, багатокомпонентна концепція інтелектуальної власності протягом всього часу свого існування й

функціонування зазнавала безпосереднього впливу культурних парадигм «премодерну» (традиціоналізму) в різних його проявах, модерну (приблизно протягом останніх трьох століть), а тепер і постмодерну (протягом останніх десятиліть). Викарбовуваний століттями соціальний інститут інтелектуальної власності був цілком адекватний в реаліях епохи премодерну, достатньо адаптивний – до реалій епохи модерну (коли й відбулася його тотальна інституціоналізація і формування знайомого нам вигляду). Проте він виявився надто негнучким та обмеженим у нових, постмодерних та інформаційних, реаліях, передумовами до поступового настання яких є технологічні чинники й відповідні ідеологічні зрушення.

12. Постмодерні зрушення у площині інтелектуальної власності знаходять віддзеркалення у розвитку таких філософсько-правових конструкцій, як «загальносуспільне надбання», «свободна ліцензія», «відкритий контент», «вільний софт», «відкритий код», «копілефт». Екстраполяція ознак постмодерну (таких як еkleктизм, плюралізм, постматеріалізм, агностицизм, інституційний нігілізм) на сферу відносин інтелектуальної власності ставить під сумнів можливість її незмінного існування в нинішньому вигляді у постмодерних реаліях.

Разом з тим, враховуючи специфіку інформаційної епохи, ми не можемо ігнорувати колосального значення інтелектуальної власності для подальшої стимуляції інновацій. Отже, пошук балансу між інтересами різних суб'єктів інтелектуальної власності та інтересами відкритого інформаційного суспільства залишається перспективним завданням суспільних наук, в т.ч. соціальної філософії. На сьогодні ж не існує універсального рецепту емансипації інтелектуальної діяльності від юридичних імперативів. Однак потреба домовитися стосовно нових стандартів у цій сфері в постіндустріальному постмодерному суспільстві неминуче зростатиме.

13. Дослідження з соціально-філософських позицій феномену творчості як ключового джерела у виникненні постмодерної інтелектуальної власності дає підстави сформулювати наступну дефініцію: творчістю є процес людської діяльності, котрий створює якісно нові матеріальні та духовні цінності, які є важливими для людства і для людини як творця (тобто автора, у широкому розумінні).

Підходи до реалізації творчості (тобто як до діяльності, до процесу) й до результатів творчості (до творів мистецтва, до продуктів масової культури, тощо), а також до розуміння феномену творчості та її похідної – мистецтва (у різних його формах) в епоху інформації та постмодерну змінюються. В еволюції постмодерної творчості домінує розвиток концептів «відкритого твору», «свободного контенту», що в інтелектуально-правовій термінології може бути віднесено до таких родових понять, як співавторство й колективна творчість.

14. Аналіз діалектичної природи «копірайту» в житті сучасного інформаційно-залежного суспільства дозволяє констатувати наявність глибокого соціального конфлікту в сфері охорони та реалізації авторського права як в українському суспільстві, так і в інших (західних і незахідних).

Розвиток інформаційних технологій істотно загострив проблему неадекватного захисту інтелектуальної власності.

Некоректна оцінка різних нюансів технологічної революції неминуче призводить до зростання витрат власників авторських прав на відстеження відповідних правопорушень. У майбутньому цілком реально може скластися ситуація, коли власники «копірайту» більшість своїх зусиль витратять не на створення нового, а на захист старого. Тому найбільш нагальною потребою є всезагальне усвідомлення необхідності створення менш агресивних, більш ефективних – гнучкіших, універсальних, справедливих – механізмів охорони прав інтелектуальної власності, та пошук збалансованих підходів у реалізації концепцій «копірайту» (виключних майнових авторських прав) і «копілефту» (свободних ліцензій, загальносуспільного надбання, звісно, із збереженням особистих немайнових, моральних прав авторів).

15. Зміст головних суперечностей у розвитку «копірайту» в Україні та світі розкривається через аналіз контроверсійного тріумвірату взаємно детермінованих категорій: інформаційний обмін – інформаційна цензура – зловживання правом на інформацію. Будь-яка з них може бути пов'язана із порушенням прав суб'єктів інтелектуально-правових відносин. При цьому для різних типів сучасних цивілізованих суспільств, як на Заході, так і на Сході, актуальною є тотожна проблема: прагнення певних суб'єктів (держав, медіа-гігантів) до встановлення контролю над інформацією, а інколи – й до обмеження свободи інформаційного обміну.

Однак аналіз наведених в дисертації фактів дозволяє зробити висновок, що на Заході згадані суб'єкти частіш за все вдаються до інструментів приватноправового тиску, що в своїй сукупності об'єднуються в категорію «антиконтрафактна політика». На Сході ж більш розповсюдженими є адміністративні механізми, які в цілому зводяться до категорії «інформаційна цензура». Не зважаючи на різні (на перший погляд) характер та зміст зазначених категорій, і на відмінні механізми реалізації, їхнє застосування нерідко має однакову мету, оскільки вони закономірно призводять до схожих результатів – обмеження свободи інформаційного обміну, встановлення монополії на розповсюдження знань.

Питання інформаційної цензури та зловживання правом на інформацію у контексті інтелектуальної власності розкриваються особливим чином: час від часу прикриттям для подібних зловживань служать, як це не парадоксально, правові інститути. Для того щоб запустити механізм легального пресингу (політичного або економічного), держави і корпорації нерідко апелюють до універсальних правових категорій «авторське право», «інформаційна безпека» та ін. Тобто інститут інтелектуальної власності може ставати інструментом політичного тиску, економічного впливу, виходячи далеко за межі свого головного призначення – стимулювати творчість.

16. Антиконтрафактна політика (як правовий механізм регулювання суспільного доступу до нової інформації) представляє собою явище, котре, переступаючи рамки юриспруденції, особливим образом преломлюється в соціально-філософській площині, неминуче породжуючи проблему

справедливості в розподіленні прав інтелектуальної власності (як ключового ресурсу для розвитку «суспільства знань»). Перспективи розв'язання окресленого конфлікту пов'язані з усвідомленням, що «ера» протиставлення приватної та суспільної власності завершується, оскільки в постмодерних і постіндустріальних умовах змінюється суспільний світогляд. Тож протиріччя «приватного» та «суспільного» у площині інтелектуальної власності поступово втрачає антагонізм, і в майбутньому цей різновид власності, ймовірно, органічно поєднуватиме в собі обидва зазначені аспекти.

Однак станом на сьогодні несправедлива і лобістська політика у сфері «копірайту» стає новим фактором соціальної напруженості в інформаційно-залежному (та почасти – постмодерному) суспільстві, оскільки входить в явну суперечку із загальними закономірностями розвитку сучасної цивілізації. При цьому ми не стверджуємо, що інститут інтелектуальної власності втратив актуальність як такий. Він має змінитися, і вже змінюється (хоч і надто поступово) як в Україні, так і в більшості інших країн світу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Стовпець О. В. Інститут інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну: соціально-філософський ракурс : монографія. Херсон, 2017. 348 с.

Статті у наукових фахових виданнях, зареєстрованих МОН України

2. Стовпець О. В. Соціально-філософський аспект проблеми трансформації власності // Практична філософія. Київ, 2011. Вип. 2 (№ 40). С. 142-147.

3. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти комерціалізації інституту інтелектуальної власності // Наукове пізнання: методологія та технологія. Одеса, 2011. Вип. 1 (26). С. 92-98.

4. Стовпець О. В. Соціально-філософський погляд на кібер-піратство як засіб ідеологічного впливу в інформаційному суспільстві // Філософські обрії. Полтава, 2012. Випуск 27. С. 69-79.

5. Стовпець О. В. Соціально-філософські аспекти розвитку права інтелектуальної власності в епоху Інтернету // Нова парадигма: Науковий журн. Київ, 2012. Вип. 105. С. 64-75.

6. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти імплементації проекту змін до Закону України «Про захист суспільної моралі» // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків, 2012. № 3 (13). С. 52-63.

7. Стовпець О. В. Соціально-філософський погляд на культурно-історичні типи глобалізації // Наукові записки «Острозької академії». Серія: Філософія. Острог, 2012. Вип. 11. С. 75-81.

8. Стовпець О. В. Сучасна антиконтрафактна політика як фактор розвитку інформаційного суспільства (соціально-філософський погляд) // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. Донецьк, 2012. № 6 (120). С. 178-182.

9. Стовпець О. В. Соціально-філософські аспекти розвитку інформаційних технологій в контексті проблем інформаційної цензури та захисту інтелектуальної власності // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2012. Вип. 66. С. 16-20.

10. Стовпець О. В. Соціально-філософський зміст концепції «інформаційної сили» та її реалізація в міжнародній політиці // Мультиверсум. Філософський альманах. Київ, 2013. Випуск 9 (127). С. 100-111.

11. Стовпець О. В. Соціально-філософський погляд на лобізм як один з факторів впливу на культуру законотворчості в інформаційному суспільстві // Наукове пізнання: методологія та технологія. 2014. Вип. 2 (33). С. 154-161.

12. Стовпець О. В. Онтологічні засади інтелектуальної власності // Наукове пізнання: методологія та технологія. 2015. Вип. 1 (34). С. 179-186.

13. Борінштейн Є. Р., Стовпець О. В. Філософська проблематика співвідношення «інтелектуального» і «творчого» в сучасних інформаційних реаліях // Наукове пізнання: методологія та технологія. Одеса, 2015. Вип. 2 (35). С. 41-47.

14. Стовпець О. В. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження інтелектуальної власності в якості соціального інституту // Наукове пізнання: методологія та технологія. Одеса, 2015. Вип. 2 (35). С. 114-121.

15. Стовпець О. В. Специфіка інтелектуальної діяльності в умовах NBIC-конвергенції: соціально-філософські аспекти дослідження інституту інтелектуальної власності // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Дніпропетровськ, 2016. Випуск 1 (10). С. 226-236.

16. Стовпець О. В. Соціально-філософські аспекти розвитку сучасної концепції інтелектуальної власності: українські та світові реалії // Актуальні проблеми філософії та соціології. Одеса, 2016. Випуск 10. С. 145-149.

17. Стовпець О. В. Проблема інновації в контексті дослідження інтелектуальної власності: від економіко-правової парадигми до соціокультурної // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Дніпропетровськ, 2016. № 7 (135) С. 6-12. <https://doi.org/10.15421/171625>

18. Стовпець О. В. Культурогенез інтелектуальної власності: соціально-філософське дослідження історичних передумов трансформації інтелектуально-правових відносин у соціальний інститут // Вісник Харківського національного пед. університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Філософія. Харків, 2016. Випуск 46 С. 204-215. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.58744>

19. Стовпець О. В. Інститут інтелектуальної власності в контексті соціально-філософського бачення проблеми співвідношення інформації, знань та інновацій // Філософські обрії. Полтава, 2016. Випуск 35. С. 27-38. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.57499>

20. Стовпець О. В. Постмодерні тенденції у розвитку мистецтва в контексті дослідження інституту інтелектуальної власності // Наукове пізнання: методологія та технологія. Одеса, 2016. Вип. 1 (36). С. 98-106.

21. Стовпець О. В. Проблема обґрунтування буття інституту інтелектуальної власності в реаліях сьогодення // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Серія: Філософія. Запоріжжя, 2016. № 66. С. 206-218.

22. Стовпець О. В. Соціально-філософський погляд на типологію інтелектуальної власності // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. Чернігів, 2016. № 2 (8). С. 169-180.

Статті у наукометричних міжнародних виданнях

23. Стовпець О. В. Соціально-філософська проблематика охорони інтелектуальної власності в умовах глобального інформаційного обміну // Гілея: науковий вісник. Київ, 2016. Випуск 110 (№ 7). С. 211-216.

24. Стовпець О. В. Інститут інтелектуальної власності у відкритому суспільстві: соціально-філософські аспекти // Гілея: науковий вісник. Київ, 2016. Випуск 111 (№ 8). С. 217-221. <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=135>

25. Стовпець О. В. Інститут інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну: соціально-філософський ракурс // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. Маріуполь, 2016. № 3 (143) С. 93-100. <http://skhid.com.ua/article/view/74858> ; [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2016.3\(143\).74858](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2016.3(143).74858)

26. Стовпець О. В. Переосмислення морально-етичних та інформаційних аспектів життя соціуму у філософському дослідженні інституту інтелектуальної власності // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. Маріуполь, 2016. № 6 (146). С. 120-127. <http://skhid.com.ua/article/view/91801>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

В іноземних наукових виданнях:

27. Stovpets O. V. Premodernity and Modernity: prolegomenon to the designation of Postmodernity in the context of research for Intellectual Property institution // ISJ Theoretical & Applied Science. Scranton, 2016. № 12 (44). P. 115-123. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-12-44-22> ; Doi: <http://dx.doi.org/10.15863/TAS.2016.12.44.22>

28. Stovpets O. V. Postmodernity as the most probable socio-cultural context of Intellectual property institution's development / Стовпець О. В. Постмодерн как наиболее вероятный социокультурный контекст развития института интеллектуальной собственности // ISJ Theoretical & Applied Science. Philadelphia, 2017. № 01 (45). P. 145-152. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-01-45-28> ; Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2017.01.45.28>

29. Stovpets O. V. A philosophic view of the social-cultural roots for Intellectual Property's institutionalization // ISJ Theoretical & Applied Science. Philadelphia, 2017. № 02 (46). P. 173-179. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-02-46-29> ; Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2017.02.46.29>

30. Stovpets O. V. The Creativity phenomenon in the focus of social-philosophic research for Postmodern Intellectual Property // ISJ Theoretical & Applied Science. Philadelphia, 2017. № 03 (47). P. 200-204. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-03-47-29> ; Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2017.03.47.29>

31. Stovpets O. V. Social-philosophic view of the Intellectual Property institution: contemporary features, main problems & development prospects // Cogito: Multidisciplinary Research Journal (REVISTĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ PLURIDISCIPLINARĂ). Vol. IX, no.1 / March, 2017. Bucharest, Romania, 2017. P. 49-64. Available by reference: <http://cogito.ucdc.ro/en/numar-curent.html>

В українських наукових виданнях:

32. Стовпець О. В. Суперечності системи охорони права інтелектуальної власності в умовах глобалізації // Часопис Київського університету права. Київ, 2011. Вип. 2011/2. С. 180-184.

33. Стовпець О. В. Актуальні правові протиріччя у контексті існуючих моделей розповсюдження масової інформації // Право і суспільство. Дніпропетровськ, 2011. Випуск 1. С. 127-133.

34. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти імплементації Закону України «Про доступ до публічної інформації» // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2011. Випуск 4. С. 118-123.

35. Стовпець О. В. Філософсько-правові проблеми державної політики у сфері формування інформаційного суспільства // Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки. Київ, 2012. Том 129. С. 84-87.

36. Стовпець О. В. Проблеми охорони авторського права в інформаційному суспільстві // Альманах права. Правовий світогляд: людина і право. Київ, 2014. Випуск 5. С. 512-517.

Статті й тези доповідей в наукових збірках та матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій

37. Стовпець О. В. Проблеми реалізації правових механізмів забезпечення інформаційних свобод людини у контексті глобальних процесів // Участь України у глобалізаційних процесах. Матеріали Всеукраїнського семінару молодих учених (Сімферополь, 14-15 квітня 2011 р.). Сімферополь, 2011. С. 272-273.

38. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти охорони інтелектуальної власності у контексті розвитку інформаційного суспільства // Закарпатські правові читання: Том I. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ужгород, 28-29 квітня 2011 р.). Ужгород, 2011. С. 69-71.

39. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти споживання інтелектуальної продукції // Сучасна цивілістика: тези наукових робіт учасників. VI Міжнародна цивілістична наукова конференція (Одеса, 8 квітня 2011 р.). Одеса, 2011. С. 182-184.

40. Стовпець О. В. Філософсько-правові аспекти формування глобального ринку інтелектуальної власності // Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих вчених. Матеріали XIII Всеукраїнської наукової конференції (Черкаси, 14-15 квітня 2011 р.). Черкаси, 2011. С. 79-81.

41. Стовпець О. В. Філософсько-правові проблеми співвідношення концепцій «копірайту» і «копілефту» в сучасному праві інтелектуальної власності // *Правова система: вітчизняні та світові виміри. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 19-20 квітня 2011 р.). Київ, 2011. Т. 3. С. 119-121.

42. Стовпець О. В. Кібер-піратство як засіб ідеологічного впливу в інформаційному суспільстві // *Історико-філософські читання молодих учених Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (Суми, 12 квітня 2012 р.). Суми, 2012. С. 205-207.

43. Стовпець О. В. Про практику Європейського Суду щодо захисту суспільної моралі в сфері діяльності ЗМІ // *Дослідження проблем права в Україні очима молод. вчених. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Запоріжжя, 24 квітня 2012 р.). Запоріжжя, 2012. С. 130-132.

44. Стовпець О. В. Філософсько-правовий погляд на сучасну антиконтрафактну політику // *Від громадянського суспільства – до правової держави. Матеріали VII Міжнародної наукової інтернет-конференції* (Харків, 27 квітня 2012 р.). Харків, 2012. С. 475-479.

45. Стовпець О. В. Соціально-філософське осмислення проблеми співвідношення інформації, знань та інтелектуальної власності / *Електронний науковий журнал Scientific World // Наука в житті сучасного людини. Матеріали Міжнародного наукового інтернет-симпозіума* (18-25 лютого 2013 г.). <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/c113-11/16368-c113-189>

46. Стовпець О. В. Інформація та інтелектуальний розвиток людства у контексті NBIC-конвергенції (соціально-філософські аспекти) // *Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (Черкаси, 17-18 квітня 2013 р.). Черкаси, 2013. С. 152-156.

47. Стовпець О. В. Концепція «інформаційної сили» і її реалізація в міжнародній політиці // *Південна Україна в міжнародних відносинах: історія та сучасність. Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Миколаїв, 18 жовтня 2013 р.). Миколаїв, 2013. С. 220-224.

48. Стовпець О. В. Філософські інтерпретації категорії «культура» в міжнародних відносинах // *Сучасні соціально-гуманітарні дискурси. Матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю* (Дніпропетровськ, 22 березня 2014 р.). Дніпропетровськ, 2014. Ч. 1. С. 169-172.

49. Стовпець О. В. Постмодернізм в контексті «культурного повороту» (соціально-філософські аспекти) // *Науковий діалог: Схід – Захід. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Кам'янець-Подільський, 7 червня 2014 р.). Кам'янець-Подільський, 2014. Ч. 2. С. 116-119.

50. Стовпець О. В. Соотношение категорий «культура» и «цивилизация» в социально-философском дискурсе // *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / Україна перед глобальними викликами сучасності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Харків, 5 червня 2014 р.). Харків, 2014. № 4 (23) С. 331-333.

51. Стовпець О. В. Деякі світоглядні орієнтири сучасного суспільства в контексті інформатизації (філософські аспекти) // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Рівне, 11 грудня 2014 р.). Рівне, 2014. С. 99-101.

52. Стовпець О. В. Некоторые философско-правовые противоречия в современном процессе развития «копирайта» // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси. Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (Дніпропетровськ, 21 березня 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. Ч. 1. С. 147-150.

53. Стовпець О. В. Лоббизм как один из факторов влияния на культуру законотворчества в информационном обществе (философско-правовые аспекты) // Особливості та тенденції розвитку правотворчості в умовах трансформації суспільства. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої святкуванню 85-річного ювілею ОДАБА (Одеса, 17 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 149-152.

54. Стовпець О. В. Социально-философский контекст в парадигмах современной глобалистики // Політика: теорія та практика в сучасному суспільстві. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Берегове, 29 квітня 2015 р.). Дніпропетровськ, 2015. С. 77-81.

55. Стовпець О. В., Самойловська В. П. Социокультурные факторы дезинтеграционных процессов в глобализованном мире // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри. Матеріали V Міжнародної наукової конференції (Одеса, 24-25 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. – С. 328-332.

56. Stovpets O. The phenomenon of lobbyism and its influence upon lawmaking culture of information society // Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Одеса, 26-27 травня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 67-70.

57. Стовпець О. В. Идентичность как социокультурная категория (философско-политические аспекты) // Науковий діалог: Схід – Захід. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. (Кам'янець-Подільський, 25 травня 2015 р.). Кам'янець-Подільський, 2015. Ч. 2. С. 111-114.

58. Стовпець О. В. Соціально-філософський погляд на етнічні й державні проблеми в умовах глобалізму // Стратегія майбутнього: соціально-філософський вимір. Матеріали міжкафедрального круглого столу, присвяченого Всесвітньому дню філософії (Одеса, 19 листопада 2015 р.). Одеса, 2015. С. 152-155.

59. Стовпець О. В. Национальная культурная идентичность как атрибут общества и государства // National Identities in Intercultural Dialogue: Unity through Diversity. International Scientific Conference (Moldova State University, Chisinau, 28-31 October 2015). Chisinau, Republic of Moldova, 2015. P. 76-78.

60. Стовпець О. В. Hi-Nume как разновидность социальных манипуляций в глобальных масштабах: негативные последствия // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії.

Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції (Рівне, 10 грудня 2015 р.). Рівне, 2015. С. 58-60.

61. Стовпець О. В. Деякі соціально-філософські аспекти дослідження сучасної специфіки інтелектуальної діяльності // Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Одеса-Дніпропетровськ, 15-16 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 88-91.

62. Стовпець О. В. Соціально-філософський взгляд на онтологію інтелектуальної собствениости // Методологія та технологія сучасного філософського пізнання. Матеріали III Міжнародної наукової конференції, присвяченої 200-річчю Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Одеса, 27 травня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 158-160.

63. Стовпець О. В. Соціально-філософські аспекти інституціалізації інтелектуальної власності // Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Дніпропетровськ, 29-30 червня 2016 р.). Дніпро, 2016. С. 263-265.

64. Стовпець О. В., Стовпець В. Г. Соціально-філософські аспекти розвитку інституту інтелектуальної власності у відкритому суспільстві: колективна монографія; [авт. кол.: Руденко С. В., Чен Гуангжин та ін.] // Соціальні трансформації: сім'я, шлюб, молодь, середній клас та інноваційний менеджмент у країнах Нового Шовкового шляху. Матеріали I Міжнародної українсько-китайської науково-практичної конференції (Одеса, 15-18 вересня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 124-127.

65. Stovpets O. V. Juridical and legal-philosophic aspects of “intellectual property”, “information” and related categories’ correlation // Legal education in modern University: Project-based approach to the work organization according to the guidelines of the European qualifications framework (experience of the Danubius University). International scientific and pedagogical internship (Sladkovicovo, Slovak Republic. March 22-24, 2017). Sladkovicovo, 2017. P. 119-122.

АНОТАЦІЯ

Стовпець О. В. Інститут інтелектуальної власності в епоху інформації й постмодерну: соціально-філософський ракурс. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». – Одеса, 2017.

В дисертаційній роботі досліджується наукова проблема – особливості розвитку та суперечливі зміни у царині інтелектуальної власності, що мають соціокультурний зміст, породжуючи певні протиріччя в житті інформаційно-залежного суспільства, яке набуває ознак постмодерності.

З метою розв'язання зазначеної наукової проблеми, в рамках даної роботи було досліджено онтологічні засади інтелектуальної власності. Вивчено проблематику співвідношення інформації, знань, інновацій. Розроблено соціально-філософську типологію інтелектуальної власності.

Простежено культурну генезу інтелектуальної власності на шляху її перетворення з сукупності розрізнених відносин у цілісний соціальний інститут. Визначено можливі підстави для обґрунтування буття інституту інтелектуальної власності в реаліях глобалізації культури. Уточнено нинішній статус інтелектуальної власності у відкритому суспільстві. Окреслено ключові точки перетину сфер «інформаційної сили», суспільної моралі, публічної та масової інформації у їхній взаємодії між собою й з інститутом інтелектуальної власності.

З'ясовано загальні тенденції впливу культурних парадигм «премодерн», «модерн», «постмодерн» на розвиток інституту інтелектуальної власності. Здійснено аналіз діалектичної природи «копірайту» та її проявів у житті сучасного інформаційно-залежного суспільства. Виокремлено головні суперечності у розвитку «копірайту» в Україні та світі. Висвітлено найістотніші протиріччя нинішньої моделі антиконтрафактної політики.

Ключові слова: інститут інтелектуальної власності, інформація, постмодерн, соціум, творчість, інтелектуальна діяльність, інновація, культурогенез інтелектуальної власності, інституціоналізація, право, лобізм, копірайт, антиконтрафактна політика.

АННОТАЦІЯ

Стовпеч А. В. Институт интеллектуальной собственности в эпоху информации и постмодерна: социально-философский ракурс. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского». – Одесса, 2017.

В диссертационной работе исследуется научная проблема – особенности развития и противоречивые изменения в сфере интеллектуальной собственности, имеющие социокультурное содержание и порождающие определённые контroversии в жизни информационно-зависимого общества, которое обретает признаки постмодерности.

С целью решения обозначенной научной проблемы, в рамках данной работы были исследованы онтологические аспекты интеллектуальной собственности. Изучена проблематика соотношения информации, знаний, инноваций. Предложена социально-философская типология интеллектуальной собственности.

Прослежен культурный генезис интеллектуальной собственности на пути её преобразования из совокупности разрозненных отношений в целостный социальный институт. Определены возможные предпосылки для обоснования

бытия института интеллектуальной собственности в реалиях глобализации культуры. Уточнен нынешний статус интеллектуальной собственности в открытом обществе. Отмечены ключевые точки пересечения сфер «информационной силы», общественной морали, публичной и массовой информации в их взаимодействии между собой и с институтом интеллектуальной собственности.

Проанализированы общие тенденции влияния культурных парадигм «премодерн», «модерн», «постмодерн» на развитие института интеллектуальной собственности. Проведен анализ диалектической природы «копирайта» и её проявлений в жизни постиндустриального общества. Выявлены основные противоречия в развитии «копирайта» в Украине и мире. Обозначены наиболее существенные антиномии нынешней антиконтрафактной политики.

Ключевые слова: институт интеллектуальной собственности, информация, постмодерн, социум, творчество, интеллектуальная деятельность, инновация, культурный генезис интеллектуальной собственности, институционализация, право, лоббизм, копирайт, антиконтрафактная политика.

ABSTRACT

Stovpets O. V. Intellectual Property institution at the age of Information and Postmodernity: social-philosophic view. – The manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophical Sciences in the specialty 09.00.03 – Social philosophy and Philosophy of history. – State institution «South Ukrainian national pedagogical University named after K. D. Ushynsky». – Odessa, 2017.

The thesis is devoted to philosophical explication of the nature and content of contemporary Intellectual Property conception, its features, social functions, main contradictions and possible ways of their resolving in the context of oncoming postmodern epoch for post-industrial information-dependent society.

Methodological grounds in respect of studying for social contradictions inside the Intellectual Property institution are based upon a systemic approach, institutional, structural & functional, synergistic, sociocultural approaches, as well as dialectical, historical & philosophical, structural, deductive, legal-comparative, legal-dogmatic methods.

There was made an attempt of systematic presentation of controversial aspects inside the existing models of intellectual property relations. Some of those contradictions treated as a driving force of development in the intellectual sphere. There were traced some significant episodes in cultural genesis of Intellectual Property institution, its ontological foundation, possible social-philosophic typology for the intellectual property, its justificatory problems in the open society.

An important question for this research is reconsidering of the ethical and informational aspects of intellectual property nature, as well as the meaning of “information power”, public morality, intellectual property law, public and mass

information, lobbying phenomenon, information censorship, free knowledge exchange limitations, monopoly over information, copyright, legal overindulgence, cyber piracy in the context of Intellectual Property institution. Also it was considered as significant such phenomena as creativity, intellectual activity, the growing influence of NBIC-convergence, a correlation between information, knowledge, innovations and the intellectual property.

A particular and extra-important part of this thesis is research for the realm of Postmodernity and its influence upon the Intellectual Property institution on the whole (comparatively to impacts made by Premodernity and Modernity era). It was also analyzed main postmodern tendencies in the art space, because we think the art (as a materialized creativity) is one of the most substantial sources of intellectual property objects' genesis.

The dualism of copyright finds its expression in social relations at public and private levels. In our research we've extracted antinomies of modern anti-counterfeit policy in Ukraine and the rest of civilized World. We come to the conclusion that most of those antinomies in the realm of intellectual property protection have sociocultural roots and reasoned by copyright's ambivalent nature.

As we consider the Intellectual Property is the crucial institution of postmodern & information society, there's an obvious need to designate its main social functions as follows: fixing and reproduction / stability organizing function, regulatory function, integrative function, translational function, communicative function, hedonistic function.

In conclusion it was made an emphasis on the strategic role of the Intellectual Property institution in human progress. It's supposed that future eventual positive dynamics of the Intellectual Property development is connected with global liberalization of intellectual property law, in complex with other essential measures appropriate to their time. Optimal regime for the Intellectual Property securing and protection probably may be found in more flexible legislation, with ensuring of correct implementation of international standards into intellectual-legal relations of all countries. But it should be done in compliance with the key principle, which is demanded by contemporary post-industrial reality: the greater free access to knowledge and innovations for the Society has to be granted and guaranteed. That is possible to achieve by the wide provision of free licenses, through shortening of terms for exclusive intellectual property rights, by reducing the cost for legal access to intellectual products, more active introduction of open content, streaming services, etc. On the whole it should come to expanding of the “public domain” concept's meaning, and narrowing the “copyright” total monopoly.

Thus, in the social philosophy way of thinking, Intellectual Property appears as heterogeneous, differently directed, multidimensional, polymorphic & multifunctional public institution that has a system-making meaning in respect of the contemporary post-industrial, postmodern (in some aspects), information-dependent society.

Key words: intellectual property institution, information, postmodernity, society, creativity, intellectual activity, innovation, cultural genesis of the intellectual property, institutionalization, law, lobbying, copyright, anti-counterfeit policy.

Наукове видання

Стовпець Олександр Васильович

**ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЇ Й ПОСТМОДЕРНУ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ РАКУРС**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора філософських наук

Віддруковано з оригінал-макету.
Підписано до друку 29.05.2017 р. Формат 60х90,16. Папір офсетний.
Гарн. «Times». Друк цифровий. Ум.-друк. арк. 1,9.
Наклад 120 примірників.